

Haitaksi villiytyviä?

VANAMO SALO

Pikkutalvio,
kaukasian-
maksaruoho ja
keltapeippi

Keskustelu vieraslajeista on jyllännyt kiivaana tiedotusvälineissä jo pitkään. Kurtturuususta (*Rosa rugosa*), jättipalsamista (*Impatiens glandulifera*), komealupiinista (*Lupinus polyphyllus*) ja jättiputkista (*Heracleum persicum* -ryhmä) tuntuvat tietävän jo kaikki. Nämähän on tuotu Suomeen koristamaan puutarhoja, ja sittemmin ne ovat villiytyneet kasvamaan luonnossa kuin alkuperäiset kasvit. Kansallisesti haitallisina vieraslajeina esitellään Vieraslajisivustolla (vieraslajit.fi) yhdeksän kasvia. Maa- ja metsätalousministeriön uusimmassa hallintasuunnitelmassa (2021) käsitellään ensisijaisina ongelmina kahtatoista lajia ja muunlaisina vieraslajeina luetellaan 30 kasvia, joista useimmat ovat Suomen oloissa varsin eksoottisia. Vieraslajisivustolla lajeja esitellään peräti satakunta. Osa niistä ei muodosta merkittävää uhkaa Suomen luonnolle, koska ne eivät lisäänty tai muuten menesty pohjoisissa oloissamme. Sen sijaan vieraslajiluettelo voisi olla paljon pitempikin, jos siihen haluttaisiin pistää kaikki ihmisen mukana tahallisesti tai tahattomasti tulleet kasvit. Näin ei kuitenkaan ole haluttu tehdä arvatenkin siksi, että listasta tulisi liian pitkä. Joka tapauksessa vieraslajipolemiikki yhdistettynä ilmastonmuutoskeskusteluun saa kyllä kasvitieteilijän katsomaan ympäristöään uusin silmin ja entistäkin tarkemmin.

Helmi Laajasalo, L. Helmyntä 28.9.2021

◀ Mitähän laajasalolaisessa merentalehdossa onkaan kasvanut ennen kuin pikkutalvio valloitti oman laajan kasvulaikkunsa?

.....

Ilmaston lämmetessä puutarhakasvit muodostavat kuitenkin lisääntyvät riskin. Nehen ovat jo täällä, ja monet menestyvät hyvin. Osa puutarhakasveista ei karkaa luontoon vaan ainoastaan sinnittelee sillä paikalla, mihin ne on istutettu vielä senkin jälkeen, kun ihmiset eivät enää aktiivisesti hoida niitä. Toiset karkailevat pihalla istutuspenkistä toiseen ja ehkä pihanurmikolle, mutta eivät leviä laajemmalle. Kolmannet vyöryvät aitojen alta tienpientareille ja kadunvarsille mutta eivät välttämättä sen pitemmälle, ellei jossakin ole sopivaa paljasta maata. Monet puutarhakarkulaiset viihtyvät joutomailla, joilla muiden kasvien kilpailu on vähäisempää. Tällaisiin karkulaispaikkoihin kaikki kasvien tutkijat ja harastajat ovat tottuneet.

Pikkutalvio

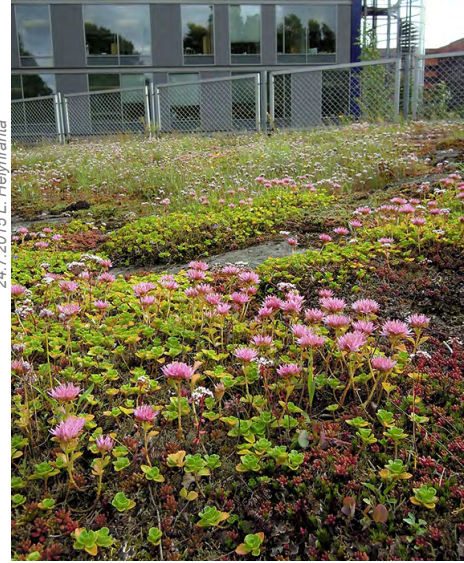
Mutta muunkinlaisia paikkoja on. Pari vuotta sitten kävelin Helsingin Laajasalossa ja olin menossa Kalevalaa kuvittaneen Mjud Metševin muistonäyttelyyn Pyysaaren ravintolaan. Matkalla oli kallioista maastoa mutta myös alavampaa merenrantalehtoa (6675675:3390359), jossa kasvoi muun muassa tervaleppiä (*Alnus glutinosa*), vaahteroita (*Acer platanoides*), saarnia (*Fraxinus excelsior*), lehmuksia (*Tilia cordata*), tuomia (*Prunus padus*) ja kuusia (*Picea abies*). Aivan tien vieressä merenrannan puolella puiden alla oli pikkutalvio (*Vinca minor*) lähes puhtaana kasvustona levittäytyneenä yli kymmenen metrin pituiselle alueelle. Koska kasvustolla oli myös leveyttä parista metrillä eh-

kä jopa kuuteen metriin, pikkutalvio oli vallannut lehdosta monta kymmentä neliometriä tilaa itselleen. Muita kasveja puiden alla oli varsin vähän, ja monet esiintymät olivat muuttaman verson varassa ja viihtyivät pikemminkin lähellä tietä, missä pikkutalviokasvusto oli harvempi kuin kauempana varjossa. Paikan lajeihin kuuluivat muun muassa vuohenputki (*Aegopodium podagraria*), ketunleipä (*Oxalis acetosella*), puna-ailakki (*Silene dioica*), vadelma (*Rubus idaeus*) ja kyläkellukka (*Geum urbanum*).

Pikkutalvio on varjossa viihtyvä maanpeitekasvi, jota tavataan alkuperäisenä etenkin Välimeren maissa ja pohjoisempana Euroopassa Liettuaan saakka. Muualla Baltiassa ja Pohjoismaissa se on viljelyperuinen mutta karkailee yleisesti luontoon. Pohjois-Amerikassa se luokitellaan vieraslajiksi, joka etenkin kasvutapansa takia on selvä uhka alkuperäiselle luonnolle. Jos Suomen tilannetta ajattelee, ei liene kovin hyvä, että tällainen kasvi voi viihtyä näinkin mainiosti meidän vähäisissä ja pienialaisissa lehdoissamme. Uhanalaisista metsäkasveistammehan noin puolet on lehtolajeja, joten lisäuhkia puutarhoista karanneista maanpeitekasveista ei todellakaan tarvita.

Kaukasianmaksaruoho

Samalla retkellä iskin silmäni toiseenkin karkulaiseen. Pyysaaren ravintolan edustalla merenrannassa oli avokallio (6675908:3390455), jonka merenpuoleisella reunalla rehoti kaukasianmaksaruoho (*Phe-dimus spurius*). Se oli levittäyty-

24.7.2015 L. Heilmäntä

▲ Kaukasianmaksaruohon näkee usein puutarhojen liepeiden kallioilla etenkin Etelä-Suomessa. Tälle Helsingin Lapinlahden kalliolle laji on tuotu Raaseporin Bromarvista, jonne se puolestaan saatiin keski-eurooppalaiselta hautasmaalta.

nyt yli kymmenen metrin matkalle tiheänä lähes puhtaana kasvustona, jolla leveyttä oli paikoin jopa kolmesta neljään metriä. Maksaruohojen lomas- sa hyvin niukkoina tai niiden reuna-alueilla runsaampina kasvoivat muun muassa keltamaksaruoho (*Sedum acre*), ruoholaukka (*Allium schoenoprasum*), hopeahanhikki (*Potentilla argentea*), punanata (*Festuca rubra*), nahkajakälä (*Peltigera* sp.) ja nuokkuvarstasammal (*Pohlia nutans*). Kaukasianmaksaruohokasvuston välittömässä läheisyydessä viihtyivät monet muutkin tavalliset kalliokasvit kuten isomaksaruoho (*Hylotelephium telephium*), aho-suolaheinä (*Rumex acetosella*) ja kallioimarre (*Polypodium vulgare*). Paikalla oli myös merenranta- kalliolle vähemmän tyyppillisiä kasveja kuten valkomesikkä (*Trigonella alba*, syn. *Melilotus albus*), pölkkyruoho (*Turritis glabra*) ja haisukurjenpolvi (*Geranium robertianum*).

Kaukasianmaksaruoho on kotoisin Kaukasukselta. Joissakin Euroopan maissa, muun muassa Saksassa ja Itävallassa, se on luokiteltu vieraslajiksi, mutta useimmiten sitä ei pidetä niin hyvin leviävänä, että se olisi haitallinen. Sitä tosin ei ehkä voi arvioida kuin tapauskohtaisesti. Pyysaaren kalliolla ei todennäköisesti ole kasvanut ennenkään mitään harvinaisia kasveja, mutta entäpä jos olisi? Eniten tämän paikan maksaruohossa kiinnitti huomiota se, että kasvi oli niin hyväkasvuinen aivan meren tuntumassa, missä se välttämättä joutuu suolaisten pärskeiden ja tuulten kanssa tekemisiin. Alkuperäisillä kasvualueillaan se tuskin on joutunut sopeutumaan suolaan, eikä puutarhalajikkeitakaan ole jalostettu sellaisiin ympäristöoloihin. Puutarhaoppaissa mainitaan myös, että kaukasianmaksaruoho pitää puolivarjosta ja auringosta, muttei paahteesta, ja sitähan juuri on tarjolla Pyysaaren rantakalliolla! Kasvissa on siis enemmän sopeutumispotentiaalia erilaisiin oloihin kuin ensin uskoisi. Suomen lajitietokeskuksen (laji.fi) havaintotietojen mukaan Suomesta on paljon kaukasianmaksaruoholöytöjä, mutta valitettavasti monista ei ole saatavissa tarkempaa kuvausta kasvupaikakoista.

Keltapeippi

Retki tuttuun maastoon kodin läheiseen metsikköön voi joskus tuottaa yllätyksen. Taannoin kävelin Helsingissä Länsi-Pakilan ja Maunulan raja-alueella sattumoisin ulkoilupolun sellaista haaraa, jo-

Helsinki, Laajasalo, Pyysaari, V. Salo 14.9.2021

ta en tavallisesti kulje. Alarinteen puolivälin (6682300:3385535) muuten varjoisassa paikassa aurinko osui sopivasti keltaiseen kukintoon, jonka heti tunnistin puutarhoissa suosituksi kirjavalehtiseksi keltapeipiksi (*Lamium galeobdolon*). Olin hiukan yllätynyt, että se kasvoi tiuhasti noin neljän neliömetrin suuruisella alalla. Rinteen maasto on kuivahkoa lehtomaista metsää, joka tyypillisenä kaupunkimetsänä on hiukan kulunut. Puustoon kuuluu haapoja (*Populus tremula*), vaahteroita, pihlajia (*Sorbus aucuparia*), kuusia ja erilaisia pajuja (*Salix*). Ruohoina ovat muun muassa lehtotesma (*Milium effusum*), lehtonurmikka (*Poa ne-*

▲ Kaukasianmaksaruoho voisi olla haitallisempi kallioiden sammalille ja jäkälille kuin putkilokasveille, koska se viihtyy mainiosti hyvin ohuessakin maakerroksessa.

moralis), sormisara (*Carex digitata*), metsäorvokki (*Viola riviniana*), ketunleipä (*Oxalis acetosella*) ja taigasananjalka (*Pteridium aquilinum* subsp. *pinetorum*). Mutta keltapeippikasvustossa muita kasveja oli todella vähän. Muutamia rönsyleinikin (*Ranunculus repens*) ja nuokkuhelmikän (*Melica nutans*) lehtiä saattoi joukosta erottaa. Yksi sudenmarjan (*Paris quadrifolia*) verso sojotti peippien laidalla ikään kuin viimeisenä jäätteenä ennen paikalla vallinneesta kasvustosta

Keltapeippi on varsin aggressiivinen maanpeittokasvi, joka runsaine rönsyineen ja leveänpuoleisine lehtineen helposti nujertaa muita kasveja yksinkertaisesti kasvamalla niiden päälle. Omassa puutarhassani kirjavalehtisen keltapeipun rajaaminen vaatii joka vuotisia kitkemis- ja repimistoimia. En ollut aiemmin törmännyt keltapeippiin metsässä, paitsi Virossa, jossa se on luonnonvarainen metsäkasvi. Lajitietokeskuksen havainnoista pistää silmään, että löytöni ei suinkaan ole ainoa Helsingissä vaan vastaavan kokoisia kasvustoja on raportoitu 2010-luvulta alkaen jo useita. Onkin ehkä mahdollista, että

▼ Keltapeippi kasvaa tiuhasti polun ja läheisen talon välimaastossa kuin mikä tahansa metsäkasvi. Kasvuston koko on moninkertaistunut kahdessa vuodessa.

keltapeippi tosiasiallisesti on yleistynyt ja runsastunut eikä kyse ole vain innokkaiden havainnoitsijoiden määrän ja aktiivisuuden kasvusta.

Pitääkö huolestua?

Kaksi vuotta myöhemmin kävin katsastamassa nämä kolme paikkaa uudestaan. Merkittäviä muutoksia ei ollut tapahtunut pikkutalvio- eikä kaukasianmaksaruohopaikoissa. Sen sijaan keltapeipun kasvusto oli kahdessa vuodessa venynyt yhdessä suunnassa noin viiteen metriin ja toisessa suunnassa kolmeen – neljään metriin. Paikan valaistusolot olivat myös muuttuneet, koska metsänreunasta oli lohkaistu vyöhyke uuden talon alle. Sudenmarjaa ei näkynyt, ja uudella entistä laajemmalla alueella oli jälleen kovin vähän kasvilajeja jäljellä ja nekin niukko-

na: sananjalka, sormisara, tesma, nuokkuhelmikkä ja kaksi kalliokielen (*Polygonatum odoratum*) versoja.

Onko nyt syytä huoleen? Keltapeippi- ja pikkutalviohavainnot ovat selvästi runsastuneet 2000-luvun kuluessa Etelä-Suomessa, kaukasianmaksaruohon leviäminen on alkanut jo paljon aikaisemmin. Kun ilmasto lämpenee, on oletettavaa, että ne hyötyvät siitä. Maanpeittokasveina ne ja monet samanlaisen kasvutavan omaavat puutarhakasvit selvästikin voivat muodostaa uhan kasvupaikkojensa muille kasveille ja niiden leviämiseen ja kasvupaikkoihin pitäisikin jatkossa kiinnittää huomiota.

Maa- ja metsätalousministeriö 2021: Hallintasuunnitelma haitallisten vieraslajien torjumiseksi – yhdistetty suunnitelma. [Erillisjulkaisu](#) 23.8.2021.

Cover plants as invasive garden escapes

Three species of popular cultivated cover plants are reported as garden escapes in Helsinki (Uusimaa). *Vinca minor* is recorded covering dozens of square metres in a luxuriant seashore forest; the species thrives in shady nutrient-rich forests, a habitat where many native species are already threatened in Finland. A large colony of *Phedimus spurius* has been found on a seashore rock face, where it was thriving in spite of being sprayed by salt water. *Lamium galeobdolon* was growing in a dryish inland forest with grass-herb vegetation; it was strongly spreading there and had roughly quadrupled during the last two years. All three species formed dense, almost pure stands replacing natural vegetation.

The three species have been found as garden escapes in numerous localities in southern Finland, but they have usually been regarded as more or less harmless. However, there is a serious risk that these and other popular cover plants may become invasive in several habitats, as they are usually vegetatively fast-growing and spread aggressively, representing a threat to native vegetation.

Vanamo Salo, Luonontieteellinen keskusmuseo, kasvitieteen yksikkö, 00014 Helsingin yliopisto. vanamo.salo@helsinki.fi

Helsinki, Maunula, V. Salo 31.5.2019 ja 15.9.2021

